

S knjigo M. Kaba je ta izjemna najdba dobila nadvse korektno kataloško objavo z dobro risarsko in fotodokumentacijo, in na te podatke se bo moralo opreti vsako bodoče preverjanje rekonstrukcije in tonskih zmogljivosti akvinskih orgel. Spomnimo se ob koncu, da nam o muziciranju na orglah v tem istem Akvinku v nekako istem času govori tudi pretresljiv nagrobnik, ki ga je svoji zgodaj umrli ženi, »artibus edoctae Sabinae«, ki je ne le lepo pela in ubirala strune, temveč tudi »spectata in populo hydraula grata regebat«, postavil hydraularius salariarius legionis II adiutricis.

Božidar Slapšak

M. Schindler, S. Scheffenegger, *Die glatte rote Terra sigillata vom Magdalensberg*, Kärntner Museumsschriften 62, Klagenfurt 1977, Textband 403 strani in načrt najdišč, Tafelband 178 tabel s komentarjem.

Pred nami sta dva zajetna zvezka, ki nadaljujeta serijo monografskih obdelav skupin najdb z izjemnega zgodnjerrimskega Stalenskega vrha (Magdalensberg) nad Gosposvetskim poljem. Serijo izdaja deželni muzej za Koroško. Avtorici sta obdelali gradivo, najdeno v letih od 1948 do 1966, in mu priložili še nekaj poznejših zaključenih najdiščnih skupin. Kratki uvod redaktorja H. Vetterja vodi v prvi del razprave, kjer Maria Schindler obdela oblike. Del je bogato razčlenjen. Najprej avtorica spregovori v posebnem poglavju o najdiščih in njih dataciji, nato predstavi skupine izdelkov iz sigilate. Ta način obdelave je do neke mere nov v monografijah o sigilati, je pa zelo ustrezen, saj je barva gline, glazura itd. močno vodilo v interpretaciji, Stalenski vrh se pa je skozi sedemdeset let svojega stika z rimskim imperijem zalagal z lončenino iz raznih proizvodnih središč. Nato sledi zelo razčlenjena analiza oblik z opisom le-teh. Razdeljena je v glavne oblikovne skupine. Posebej so pred nami izjemne zgodnje oblike iz časa prehoda sigilate v rdečo, sledi prva večja in zgodnja serija oblik z vodoravnim robom in serija oblik s poševnimi robovi. Vrste se obravnave manjše zgodnje skupine zaobljenih robov, oblik s klekom v steni, raznih mešanih oblik in oblik nekega perifernega proizvodnega središča. Tem obravnavam sledi obravnava tipov S I

(service I), obravnava posod s pokončnim robom, izčrpna obravnava tipov S II z ekskurzom k zgodnjim aplikacijam in stopničastemu prehodu med dnom in robom posode (Viertelrundstab). Delo posebej obravnava kot tretjo veliko serijo sigilate s Stalenskega vrha posode z zaobljenim robom klasične dobe aretinske »neokrašene« sigilate, kot četrto serijo pa posode s pokončnim robom iz klasičnega časa aretinske in padske proizvodnje. Na koncu sledi del izjemnim oblikam, izjemnostim po posameznem načinu izdelovanja, obdela posebej dna in noge tistih posod, ki jih tipološko, ko so fragmentirane, ni moč posebej opredeliti in obravnava redke južnogalske izdelke. Ta del knjige konča vrsta povzetkov in primerjalnih ter preglednih registrov.

Obdelava oblik, ki ne zasleduje le posameznih delavnic (to smo srečevali dosedaj v temeljni literaturi o terri sigillati, še zlasti o italiski sigilati), ampak je zasnovana na gradivu z nekega najdišča, ima prednost, da nudi izsek iz pravega življenjskega procesa, nalaga pa avtorju celo vrsto dodatnih nalog. Odtod odstopanja v shemi tipološke delitve. Sprememba tipološke sheme pa hkrati dokazuje, da z dosedanjim vedenjem o oblikah še zdaleč ni zajeto vse o tem, kako se je sigilata v resnici razvijala in kako so jo delali. Vsa poglavja so začetno razporejena. Pri vsaki obdelavi avtorica povzame izhodišča, ki so ji služila na začetku in opozori na sklepe, ki jih je narekoval material ali najdišče. Posebej naj poudarimo, da ji nikdar tipologija ni sama sebi namen — ob analizi oblik večkrat govori o navadah pri mizi, izdelavi, prodaji, transportu itd.

V drugem delu knjige pa Susanne Scheffenegger obravnava žige na »neokrašeni« sigilati. V uvodu razloži metodo dela, nato zasleduje žige iz posameznih proizvodnih krogov. Podrobneje razčleni nomenklaturu žigov in zbere nove, doslej neznane žige. Nadalje, kot je treba, analizira oblike žigov in nato celostno predstavi (zlasti tu je tekst podprt z dosledno govorico tabel!) signirane izdelke tudi kot oblike. Posebno poglavje govori o času nastanka oziroma uvoza na Stalenski vrh in še druge o zakonitostih izdelovanja in trgovine. Posebej se posveti najdbi NG/34, nato podrobno analizira imena. Posebej obravnava še odtise gem in žige z drugimi

grafičnimi upodobitvami. Tudi ta del zaključijo povzetki in obsežni registri ter seznam literature.

Naj poudarimo posebej, da besedilo res dobro pojasnjuje vrsta tabel, pregledov in shem. Zelo so ustrezne, dasi jim je videti, da je imela tehnična redakcija z njimi nekaj težav. Te izkušnje so torej splošne: težko je doseči, da bi bili formati shem vedno najboljši, da ne bi zaradi pomanjšav trpela črta itd.

Ko smo si delo tako ogledali, lahko mirno trdimo, da smo dobili z njim v roke temeljno delo za cel kompleks kronološko nadvse pomembnih najdb iz historično tako zanimivega časa, kot so za naše kraje leta rimske osvojitve in utrditve oblasti do leta 45 n. š.

Tudi preučevanje sigilate v zadnjem desetletju v delu posameznikov in raziskovalnih skupin zelo hitro napreduje. Ta čas je prispeval vrsto novih spoznanj, ki se vsa lahko odražajo na interpretaciji izdelka in opredelitvi njegove starosti. Vsekakor moramo pribiti, da opredeljevanje sigilate še zdaleč ni preprost posel. Okvirna datacija v del stoletja je slejkoprej možna na podlagi nekaj splošnih značilnosti; to pa je seve datiranje, ki z njim zlasti ko gre za rimski cesarski čas, ne moremo in ne smemo biti zadovoljni. Sigilata nudi več, saj je izdelek posameznih spoznavnih delavnic. Toda da pridemo do teh interpretacij, je treba opraviti vrsto analiz.

Avtorici nam predlagata enega od možnih sistemov obdelave sigilate in lahko zatrdimo, da sta izbrali ustreznega. (Ni vseeno, kako sigilato obdelamo, dasi ni recepta za izbiro tega sistema. To so dokazovale tudi razprave o obdelavi sigilate s Štalenskega vrha in iz Emone na X. srečanju preučevalcev rimske keramike v Avgustu. Razprave delno odmevajo v člankih, objavljenih v 17./18. Acta RCRF 1977.) Izbiro opravičuje dejstvo, da je gradivo iz več produkcijskih centrov, da je bilo najdeno v raznih stratiografskih sklopih itd.

Gradivo, ki že od vsega začetka izkopavanj na Štalenskem vrhu, v teh koroških Pompejih, opozarja nase, nudi vrsto novih spoznanj. V novi luči nam predstavlja delo vrste aretinskih in zlasti severnoitalskih delavnic sigilate, predstavlja pa nam tudi novosti v datiranju: iznenada vidimo, da so že prej znane delavnice delale dalj časa. (Mi to npr. zlasti opazimo, da so napram dataciji

v CVA širše datirane delavnice iz okvira SERI, MS... itd.) Potrjena je logična pot tipološkega razvoja vrste potankosti v posameznih pogrinjkih. Pred leti smo dobili v roke delo Ch. Goudineau, *La ceramique aretine lisse*, Bolsena, Paris 1968. Delo, ki ga prikazujejo se mu postavlja ob bok s tem, da je za naše kraje še bolj uporabno, saj nam nudi vrsto neposrednih analogij. V delu, ki ga predstavljamo je še posebej pomembna širina sklepov ter sociološki in gospodarsko zgodovinski zaključki.

Naj zaključimo prikaz z mislijo, kako se bo delo odražalo v naši praksi. Ocena je delno lahko sicer obremenjena, saj sem poznala proces nastajanja monografije in sodelovala pri razčiščevanju nekaterih kronoloških in drugih dilem; pri nas smo namreč vzporedno obdelovali *terro sigillato* iz Emone in Kranja. Vseeno lahko zanesljivo sodim, da bomo delo vseskozi rabili pri datiranju in opredeljevanju posameznih posod in črepinj. Delo je namreč vsakomur, ki nekoliko obvlada osnove preučevanja sigilate, lahko čitljivo: pot od tabel v tekst je pregledna. Tekst pa je dovolj bogat, da na vseh ustreznih mestih opozori na dileme in zadržke. Datacije posamezne posode tekst nima. Na prvi pogled bi to pogrešali. Toda verjetno je prav to ena od kvalitet dela, ki predstavlja najdbe v naselbini. Tudi tu je treba, kljub analogijam, vselej analitično datirati. Tako datiranje se pa monografija M. Schindler in S. Scheffenegger zahteva od vsakogar, ki bo knjigo rabil. Gotovo bomo po njej mnogokrat posegali, saj za zgodnji rimski čas ni najdbe, ki bi pri datiranju tako pomagala, kot prav *terra sigillata*.

Iva Miki Curk

Tricet let výzkumu antiky v ČSSR, 1945—1975 (Antiquitas his triginta annis in Bohemoslovacia culta). Praha, Kabinet pro studia řecká, římská a latinská, CSAV 1976, 8°, 283 šapirografiranih in vezanih strani.

V uvodu ugotavlja profesor Varcl, ki je prevzel redakcijo knjige, da so si sestavljenci zastavili tri cilje: analizirati in karakterizirati povojni razvoj na področju antičnih študij, ki je razviden iz del in publikacij, pokazati na prednosti načrtnega dela, določiti nadaljnje smeri raziskav in študija. Delo, ki so ga pisali